

GYŐRI-KARÁDI RÉKA – GYŐRI-KARÁDI OKTATÁSI ÉS TANÁCSADÓ BETÉTI TÁRSASÁG

ISKOLAI RENDSZERBE INTEGRÁLT LOVASKULTÚRA-OKTATÁS LEHETŐSÉGE

*Magyar Lovaskultúra Ismeretterjesztésének Alapprogramja projekt gyakorlati
megvalósításának bemutatása*

Absztrakt

A Magyar Lovaskultúra Ismeretterjesztése Alapprogram 2016-ban került kidolgozásra. A projekt a 2016/17-es tanév tavaszi félévében került megvalósításra. A programban 4., 5., 6. és 7. évfolyamos tanulók vettek részt – összességében 480 fiatal –, akik Jászberény állami közintézményeiben folytatták tanulmányaikat. A nemek aránya – összlétszámot tekintve – 63%–37% volt a lányok többségével. A program célja megismertetni a gyermekekkel hazánk lovaskulturális gyökereit, a lovak történelmünk során átalakuló szerepét a társadalmi változások függvényében. Cél volt továbbá a biztonságos kapcsolat megteremtése a tanulók és a lovak között és a lovaglásnak mint mozgásélménynek a megismertetése. A résztvevők betekintést kaptak a lovakkal történő mindennapos munkafolyamatokba, és pályaorientációs céllal ismereteket kaptak a lovakhoz kapcsolódó szakmákról.

Kulcsszavak: *lovasoktatás, lovas nemzet, lovak viselkedése, lovaglás*

Bevezetés

Az 1989-ben hazánkban bekövetkezett rendszerváltást követően megfigyelhető volt a törekvés a lovas kultúránk rehabilitálására a társadalom több szintjén. Megjelentek a lovas hagyományörző egyesületek, a lovas bandériumok, több lett a magánlótartó, és egyre intenzívebb lett a minőségi lovassportra való törekvés. Ezen ló-lovas központú szerveződések részben jogilag is bejegyzettek, részben civil elhatározásból fakadó együttműködések voltak jogi személyiség nélkül, így pontos számuk csak nehezen vagy egyáltalán nem meghatározható. A Nemzeti közoktatásról szóló 2011. évi CXC törvényhez kapcsolódóan hatályba lépett a Nemzeti alaptanterv (NAT). Alapvetésként fogalmazódik meg, hogy „a NAT a magyar kulturális és pedagógiai örökség gyökereiből táplálkozik, annak hagyományaira épül”.

A NAT a Köznevelés feladata és értékei szakasz alpontjában megjelöli a nemzeti öntudat és hazafias nevelést fejlesztési területként és nevelési célként. „A tanulók ismerjék meg nemzeti, népi kultúránk értékeit, hagyományait.” (NAT, 2012) Magyarország kormánya felől megjelenik – több módon – az igény a lovasoktatás iskolai rendszerbe integrálására az elmúlt 30 évben. Kidolgozásra kerül kormányzati szinten a lovaskultúra-oktatás kerettantervi része, melynek első mondata példázza szellemiségét. „A lovaskultúra az iskola egységes nevelő-oktató munkájának szerves részeként, a testkultúra eszközeinek (testgyakorlatok, mozgásos játékok, sportági tevékenységek, lovaskultúra és az ezekhez kapcsolódó intellektuális ismeretek), valamint egészségfejlesztő és környezettudatos tényezőinek integrált hatásaként hozzájárul ahhoz, hogy a tanulók életigenlő, az egészséget és a felelősségteljes magatartást saját értékrendjükben kiemelt helyen kezelő személyiséggé váljanak.” (Nemzeti lovaskultúra kerettanterv) A Magyar Kormány 2012. február 29-i ülésén került elfogadásra a napjainkban is irányt mutató Kincsem Nemzeti Lovasprogram. E lovaságazatot felmérni és fejleszteni kívánó program nyomatékosította a lovas tevékenységek iskolai szerepét. Napjainkban a kerettanterv lehetőséget biztosít az iskolák számára a lovasoktatást órarendi szinten is bevonni az általános iskolák oktató-nevelő tevékenységébe. Mint minden újonnan induló feladat, kihívásokat jelentett és jelent a mai napig is mind az iskolák, mind a lovardák számára. Új szabályozási rendszerekkel próbálták a szakmaiságot biztosítani a kivitelezéssel megbízott szereplők a legkülönbözőbb strukturális szinteken. A közös akarat mozgatója a lovaskultúránk mint nemzeti értékünk és történelmünk meghatározó vonulatának átadása a következő nemzedékek számára. Az országban több iskola és lovarda is bevezette az iskolai lovasoktatást különböző módokon és formákban. Ezen programok finanszírozási lehetőségére is számos módozat jött létre.

A lovaglás és az azt körülvevő környezeti és szellemi értékek pozitív nevelő hatást gyakorolnak a benne résztvevőkre. A lovaskultúra átadása megfelel a nevelő tevékenység kritériumainak – *„mint nemzeti és történelmi alapokon nyugvó értékközvetítő folyamat, mely a társadalmi beilleszkedésre, illetve a társadalmi fejlődés biztosítására való felkészítésben segíti a felnövekvő nemzedéket”* (Gombócz és Tercsényi, 2007). Továbbá a nevelés hatásrendszere elvárásainak tekintetében is integrálható a köznevelésbe szakmailag megalapozottan, mert teljesíti a nevelés hatásrendszerének feltételeit. A magyar lovaskultúra átadásának értékmegőrző funkciója van, megteremti a közösségi értékek fejlődésének és fejlesztésének lehetőségét, és biztosítja a generációk közötti kapcsolatot. A lovaglás mint tevékenység – más sporttevékenységekhez hasonlóan – a pszichomotoros, kognitív, affektív és szociális tanulás lehetőségét is magába foglalja. Célszerű lehet az iskolai lovaskultúra-oktatás hosszú távú céljának tekinteni a sport szélesebben vett definiálását. „A széles értelemben vett sport területeire jellemző hatások egymást elősegítve fejtik ki fejlesztő hatásrendszerüket, többek

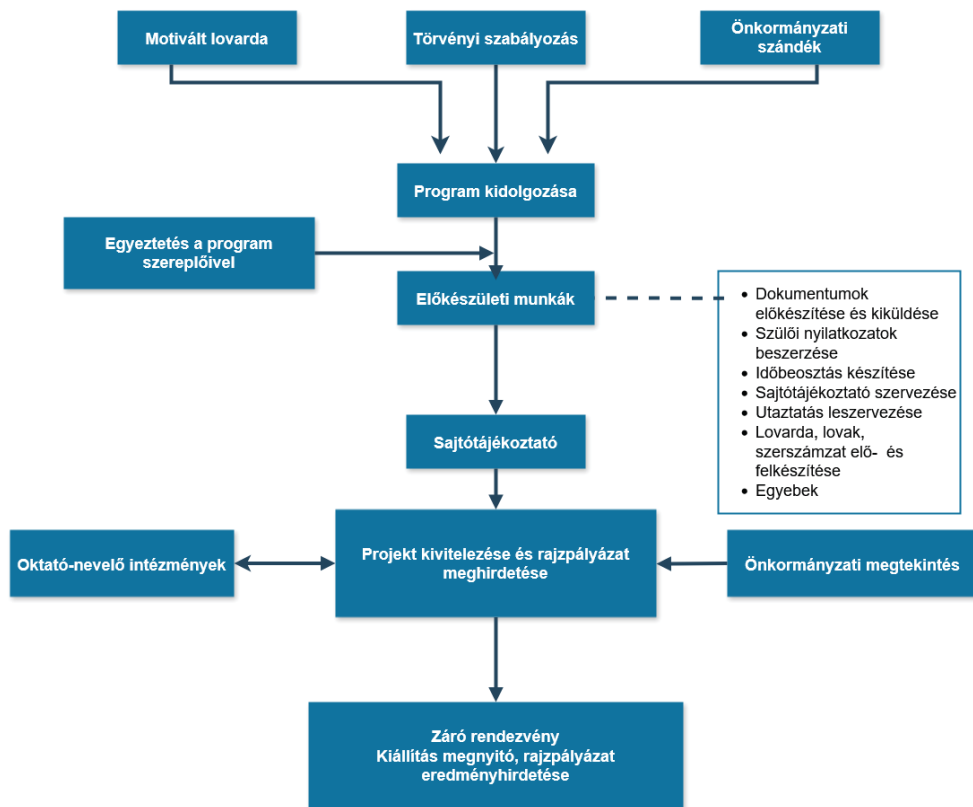
között az életminőségre, egészségre, fenntartható fejlődésre, közösségi kapcsolatokra, foglalkoztatottságra, illetve az esélyegyenlőségre.” (Bognár, 2023. 22.)

A Magyar Lovaskultúra Ismeretterjesztése Alapprogram célja

A Magyar Lovaskultúra Ismeretterjesztése Alapprogram fő célja, hogy minél több és szélesebb körű ismeretanyagot adjon át a rendelkezésre álló 150 percben az ember és a ló viszonyrendszeréről élményalapú oktatás keretein belül. A lovardába érkező tanulók sajátítsák el kultúránk lovas vonatkozásait, értsék, hogy miért „lovas nemzet” a magyar. Ismerjék meg, hogy népünk történelmének alakulásában miért játszott olyan fontos szerepet a ló. Cél a fiatalokat olyan kompetenciával felruházni, mely lehetővé teszi számukra a lovas környezetben való biztonságos létet egész életük során. A gyermekek a programban való részvétellel megismerik a lovakkal való foglalkozás jelenkori területeit és lehetőségeit (a sportágakat, a hagyományőrzés és hasznos szabadidő-eltöltés lehetőségeit, szakmákat stb.), ezzel pedig motiválni lehet a gyermekeket a lovas tevékenységekre. A cél olyan ismeretek átadása, melyek képessé tehetik a gyermekeket eldönteni, hogy szeretnének-e a lovakkal való tevékenységformák valamelyikéhez csatlakozni, legyen az akár mozgásforma vagy jövőbeni szakma. A tanulók merjenek felkeresni lovas környezetet egész életük során, akár csak hasznos szabadidő-eltöltés céljából is. A program szándéka, hogy az – esetlegesen fennálló – ismeretlentől való félelmüket leküzdhessek. Kapjanak információt arról, hogy honnan ismerhetik fel a – feltehetően – igényes és minőségi szolgáltatást nyújtó lovardákat.

A Magyar Lovaskultúra Ismeretterjesztése Alapprogram megvalósítása

2016-ban Jászberény város vezetése és a Győri-Karádi Oktatási és Tanácsadó Betéti Társaság együttes szándékát fejezte ki a tekintetben, hogy a Jászberény városában tanuló gyermekek minél szélesebb körével a lovardai környezet megismertetésre kerüljön. E szándék megvalósítása érdekében került kidolgozásra a „Magyar Lovaskultúra Ismeretterjesztése Alapprogram”. E program kidolgozásánál fontos szempont volt – az e cikk bevezetőjében leírtakon túl –, hogy ne hárítson jelentős többletterhet az oktató-nevelő intézményekre, illetve rugalmas és konstruktív együttműködés tudjon létrejönni a lebonyolításban szereplő felek között. Az 1. ábra összegzi a program megvalósításának fázisait és részfeladatait.

1. ábra: A Magyar Lovaskultúra Oktatásának Alaprogramja című projekt megvalósulása

Tananyag és formai kivitelezés

A lovardai program 5 alapegységre bontható.

- Balesetvédelmi oktatás
- A lovak etológiájától – a történelmen át – a jelenkori hasznosításukig című előadás
- Istállólátogatás
- Kreatív foglalkoztató állomás
- Lovaglás

1. Balesetvédelmi oktatás (15 perc)

Balesetvédelmi oktatáson minden gyermek részt vesz a lovardába érkezéskor. A lovarda részéről a program lebonyolításáért felelős – balesetvédelmi oktatásra kompetens – személy tartja.

Megjelenő információk:

- A lovardai környezetben való helyes magatartási formák.
- Lovardák veszélyes üzem minősítésének okai.
- Kötelező védőfelszerelések használata.
- Közös felelősségvállalás szükségessége.
- Állatok megközelítésének szabályai, esetleges tilalma.
- Állatok etetésének tilalma.
- Vészhelyzet esetén adott helyes reakciók, lehetőségek.
- Megismerik a lovardai oktatókat, és ismertetésre kerül a foglalkozások menete.
- Csoportok kialakítása (2 csoport, kb. 15 fő).

Két csoport kerül kialakításra. Az egyik csoport a lovaglást próbálja ki, és a kreatív foglalkoztató állomáson tevékenykedik. A másik csoport az előadáson és az istállólátogatáson vesz részt. Kb. 70 perc múlva cserélnek programot.

2. A lovak etológiájától – a történelmen át – a jelenkori hasznosításukig című előadás (kb. 40 perc)

A gyermekek csoportbontásban vesznek részt a foglalkozáson. A résztvevők száma 15 fő. Teremben, projektoros kivetítéssel történik az ismeretek átadása oktató magyarázatának kíséretében.

Megjelenő információk:

- Lovak etológiája a róka nagyságú, erdőlakó, ujjakkal rendelkező kisállattól a napjainkban élő lovakig.
- A lovak evolúciós fejlődésével járó élettani sajátosságok.
- A lovak evolúciós fejlődéséből fakadó viselkedésbeli sajátosságok.
- A lovak domesztikációs folyamata.
- Lovak használati módjai az emberiség történelmének korszakaiban.
- Őseink kapcsolata a lóval.
- A lovassportok kialakulása és mai formái.
- A lovak hasznosításának egyéb alternatív módjai (pl.: lovasterápia, hagyományörzés stb.).

3. Istállólátogatás (25 perc)

Az istállólátogatáson az előzetesen előadást hallgató csoport vesz részt az előadást tartó vezetővel. Az istállóban minimum 1 ló bent tartózkodik lezárt boxban.

Megjelenő információtartalmak:

- A lovak tartástechnológiájának alternatívái.
- A lovak viselkedése.
- A lovakkal történő helyes bánásmód.
- A lovak takarmányozása (a gyermekek kézbe vehetnek szálas és szemes takarmányféléket, sót, tápot, takarmánykiegészítőket).
- A lovak szükségletei.
- Mindennapos és időszakos feladatok a lovak ellátásában.
- A lovak szerszámzata.
- A lovakhoz kapcsolódó szakmák termékeinek bemutatása.

4. Kreatív foglalkoztató állomás

A lovaglásra váró gyermekek számára előzetesen foglalkoztató állomás került kialakításra. Az állomáson a korosztályi sajátosságokat figyelembe vevő teszt sorokat tölthettek ki a tanulók. A tesztek megoldásához számos segédanyag állt rendelkezésre. Alternatívaként lovak rajzolásához segédletek, minták és rajztechnikai eszközök kerültek elhelyezésre. Szabadon választhatták meg a gyermekek a számukra tetsző feladatot.

A lovarda által biztosított szakember segítette a gyermekek foglalatosságait, válaszolt a felmerülő kérdésekre, és felügyelt a foglalkoztatottságra, illetve ellenőrizte a védőfelszerelések helyes használatát, méretre igazítását. Az állomáson készültek elő a gyermekek a lovaglásra. Itt vették fel a védőfelszerelést. Kötelező védőfelszerelésként a lovaglókobakot viselték a gyermekek, de igény esetén gerincvédő használatára is volt lehetőség.

Megjelenő ismeretanyag:

- A lovak színváltozatai.
- A lovak anatómiája párhuzamba állítva az ember anatómiájával.
- A lovak változatos megjelenési formái, fajták, testfelépítésük.
- A lovak rajzolásának technikája, a ló arányai.
- A lovak takarmányozása.
- A patkolás menete.
- Hazánk híres lovasai.
- Eltűnőben lévő – lovaságazathoz kapcsolódó – szakmák és előállított termékeik.
- Egyéb oktatási segédanyagok.

5. Lovaglás (65 perc)

A foglalkozásokon két edzői végzettséggel rendelkező oktató és két ló voltizs hevederrel szerszámozva vett részt. A lovak rendelkeztek lovasoktatáshoz szükséges tanúsítvánnyal. A tanúsítványokat a Magyar Lovas Turisztikai Közhasznú Egyesület állította ki. A voltizs hevederrel történő szerszámozás a lehető legnagyobb biztonság megteremtése és a ló mozgásának minél jobb megérzése érdekében történt. Ezen eszköz lehetőséget biztosít a lovasnak a kapaszkodásra. A merev kápát fogva a tanuló képes lehet megtartani magát, illetve fokozza a biztonságérzetét. 20 m átmérőjű körön futószáras oktatástechnikai metodikával lovagoltak a gyermekek. Amennyiben az oktató úgy ítélte meg, hogy a tanuló körre engedése a gyermek bizonytalanság érzete miatt – vagy más okból – nem szerencsés, akkor vezetőszáron, a lovas közvetlen közelében maradvá vezette a lovat. Egyszerre két gyermek lovagolt.

Megjelenő információk:

- A lovas helyes ülése.
- A lovasok segítségadási formái.
- A lovak mozgásának ütemessége.
- A helyes szárfogás, szártartás.

A program technikai kivitelezése

A program megvalósításának időszaka 2017. 03. 08. – 2017. 06. 01. Jellemzően péntek délutánokon zajlottak a foglalkozások. 16 foglalkozás került lebonyolításra. A foglalkozásokon átlagosan 30 fő vett részt. A résztvevők összlétszáma 480 fő.

Négy db jászberényi állami fenntartású és vezetésű oktató-nevelő intézmény 4., 5., 6. és 7. évfolyamos tanulói vettek részt a programban. Minden évfolyamról 30 gyermeket választottak ki a nevelők. A gyermekek kiválasztását az iskolák a maguk szempontrendszerei alapján végezték (pl.: jó tanuló, jó sportoló; még nem sportol semmit; motiválatlan gyermekek; problémás magatartású gyermekek; kiemelkedő tantárgyi teljesítményt mutató gyermekek). A kiválasztott gyermekek dönthettek, hogy szeretnének-e élni a programban való részvétel jogával. Pedagógusok tájékoztatása alapján nem volt olyan tanuló, aki nem szeretett volna részt venni az elfoglaltságon. A program kivitelezését Jászberény város önkormányzatának képviselői személyesen is megtekintették.

A program minden szereplője számára a péntek délután 13:00–15:30 közötti időintervallum bizonyult a legoptimálisabbnak. A gyermekek az ebédeltetés után a napközi időtartama alatt vettek részt az elfoglaltságon plusz pedagógus bevonása nélkül. 16:00-ra, a napközi végére a csoportok visszaértek az iskolákba, így a lovas program nem zavarta meg az intézmények általános napirendjét, továbbá nem jelentett túlórákat a pedagógusoknak.

Szülői beleegyező nyilatkozat és lovas tevékenység végzésére vonatkozó orvosi engedély szükséges a programba való bekapcsolódáshoz. Az orvosi igazolást az iskolaorvos állította ki, a programot lebonyolító lovarda szakembere által összeállított lovaglás kontraindikációit összegző munka segítségével figyelembe véve.

A szülői beleegyező nyilatkozatok a programot megelőzően kiküldésre kerültek az intézményekbe. Ezen aláírt nyilatkozatokat a programra történő érkezéskor a kísérő pedagógusok hozták magukkal, és átadták a program vezetőjének.

A gyermekek és a kísérő tanárok jellemzően busszal érkeztek a lovardába. A tanulók 13:00-tól 15:30-ig vettek részt a gyakorlati foglalkozásokon.

Az oktatási-nevelési intézmények feladatai:

- Az iskolában a programot meghirdetni.
- A szülői nyilatkozat nyomtatása, kiosztása és a szülők/gondviselők által aláírt nyilatkozat összegyűjtése.
- Az iskolaorvossal egyeztetni a gyermekek lóra való ültethetőségéről.
- A résztvevők névsorát összeállítani, azt a gyakorlati foglalkozás végén aláírni közösen az oktatásvezetővel. (A résztvevők névsora e kettős aláírással egyben teljesítési igazolásként is funkcionált.)
- A gyermekeket a lovardába történő kiutazáskor elkísérni és a gyakorlati foglalkozás helyszínén az iskola részéről ellenőrizni a program lebonyolítását.
- Az utazás megszervezése.

A lovarda feladata:

- A megfelelő lovardai környezet biztosítása a foglalkozások kivitelezéséhez:
 - tiszta és biztonságos környezet,
 - öltözők, mosdók
 - lovarda engedélyei,
 - 2 oktatásra alkalmas ló,
 - 1 db projektor,
 - 3 fő szakképzett lovas szakember, 1 fő gyakornok,
 - megfelelő felszerelések (2 db voltizs heveder, 2 pár kikötőszár, 2 db kantár, 2 db futószár, 2 db ostor, 2 db nyeregalátét, lábvédők),
 - lovagláshoz alkalmas, körbehátárolt terület,
 - 1 oktatóhelység,
 - kobakok,
 - gerincvédők.

- Az oktatási anyagok és segédeszközök, tesztsorok előkészítése.
- A szülői nyilatkozatok formanyomtatványának eljuttatása az iskoláknak.
- A gyakorlati foglalkozások előtt a lovarda és a lovak előkészítése (1-2 óra).
- a gyakorlati foglalkozás után a lovak és a lovarda rendbetétele (1-2 óra).

A projekt kapcsán rajzpályázat került meghirdetésre. A technikát a gyermekek maguk választhatták ki. Nagy Tamás festőművész és fotográfus, illetve Keresztessy János grafikus bírálta el a pályaműveket alsós és felsős kategóriákban. Közel száz alkotás érkezett. A díjazottaknak Jászberény város akkori polgármestere, dr. Szabó Tamás gratulált a pályamunkákból rendezett kiállítás megnyitóján, mely rendezvény egyben a Magyar Lovaskultúra Ismeretterjesztése Alapprogram záró rendezvénye is volt egyben.

Tapasztalatok, javaslatok

Érdemes lehet – a későbbieket tekintve – a programban részt vevő gyermekekkel kérdőív kitöltetése minőségbiztosítási céllal papíralapon vagy elektronikus formában. Hatékony visszacsatolás lehet mind az oktató-nevelő közintézmény, mind a programot lebonyolító lovarda számára. A kérdőív kitérhet a szerezni vélt ismeretanyagra, azon oktatott területek megvilágítására, melyek felkeltették az érdeklődést, illetve a programmal kapcsolatos emóciókra.

A program a gyermekek, nevelők és az iskolák vezetőségeinek visszajelzése alapján sikerrel zárult. Számos tanórán visszautaltak a program során szerzett tapasztalatokra, megismert információkra mind a tanárok, mind a diákok a pedagógusok elmondásai alapján. Jellemzően testnevelés és sport, történelem, környezetismeret, biológia és földrajz tanórákon köszöntek vissza a lovardában elsajátított ismeretanyag tartalmi elemei.

A gyakorlatban megfigyelhető volt, hogy azokból az intézményekből, ahol nagyobb számban tanultak hátrányos vagy halmozottan hátrányos helyzetű gyermekek, a pedagógusok azokat a tanulókat hozták alsóbb évfolyamból, akikről azt feltételezték, hogy a család nagy valószínűséggel nem tudná finanszírozni a gyermek lovasoktatását. Ezen iskolák magasabb évfolyamokról azokat a gyerekeket is kiválogatták a programra, akiknél lovas irányba történő pályaeorientációs esélyt láttak. A jutalmazás mint válogatási szempont minden iskolánál megjelent. Minden iskola minden évfolyamáról a pedagógusok bevontak a programba olyan gyermeket is, akik még nem találták meg a saját érdeklődési körüket.

Minden gyermek önszántából vett részt a programon, azonban nem mindenki szeretett volna lóra ülni. Minél magasabb évfolyam érkezett a programra, annál inkább

megfigyelhető volt a lovaglás gyakorlatban történő kipróbálásánál a passzív fiú tanulók emelkedő száma.

Tapasztalat szerint a lányok emocionálisabban közelítik meg a lovat mint élőlényt és a lovakkal kapcsolatos szituációkat. Gyakran a realitásérzetük is csorbát szenved, ami fokozott figyelmet igényel a lovasoktatók részéről a balesetek elkerülése érdekében. Számos gyermeknél volt tapasztalható (csoport/3-4 fő), hogy a testi erejük nem elegendő helyzetük korigálására a lovon, pl.: nem képes a testsúlyának egy részét a kezére áthelyezve megigazítani az egyensúlyi pozícióját a lovon ülve. Tapasztalat, hogy a programot követően a környező lovardákban érezhetően megnövekedett a lovagolni kívánó gyermekek száma a lovardatulajdonosok visszajelzése alapján.

A programnak megvalósításra került egy módosított változata tapasztalatszerzési céllal. A 2017/18-as tanévben módosításra került a program. Ugyanazon gyermekek jöttek négy alkalommal az elfoglaltságra. A program tananyaga bővítésre került, de az alapstruktúrája megmaradt. A módosított programban részt vevő intézmények vezetői és pedagógusai sikeresnek értékelték ezt a bonyolítási formát is.

A Magyar Lovaskultúra Ismeretterjesztésének Alapprogramja projekt metodikája és tematikája alapján alkalmas lehet más helyszíneken is megvalósítani az iskolai rendszerbe integrált lovaskultúra-képzést.

Felhasznált irodalom

- Bognár J. (2023), A sportpedagógia fogalomrendszere. In: Bognár (szerk.). Sportpedagógia, Krea-Fitt Kft., Budapest. 11–32.
- Bognár J. (2023), Személyiség- és jellemfejlesztés a sporttevékenységben. In: Bognár (szerk.). Sportpedagógia, Krea-Fitt Kft., Budapest. 33–72.
- <https://doi.org/10.15170/JKJNK11-KPVK-2023-04>
- Gombocz J., Tercsényi L. (2007): Változatok a pedagógiára. OKKER Kiadó, Budapest.
- Kormányportál, Gözerővel halad a Kincsem-Nemzeti Lovasprogram, Vidékfejlesztési Minisztérium Sajtóiroda, 2014. 03. 10.
- <https://2010-2014.kormany.hu/hu/videkfejlesztési-miniszterium/parlament-allamtitkarsag/hirek/gozerovel-halad-a-kincsem-nemzeti-lovas-program-megvalositasa> (utolsó letöltés: 2025. 03. 01.)
- <https://doi.org/10.9790/0661-2101010103>
- Net Jogtár, 2011. évi CXCV. törvény a nemzeti köznevelésről;
- <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=a1100190.tv> (utolsó letöltés: 2025. 03. 01.)

Oktatási Hivatal; Kerettantervek egyes iskolatípusra, pedagógiai szakaszra, tantárgyra, vagy sajátos köznevelési feladat teljesítéséhez, Nemzeti lovaskultúra 3–5. évfolyam, https://www.oktatas.hu/kozneveles/kerettantervek/2020_nat/kerettanterv_7_melleklet (utolsó letöltés: 2025. 03. 04.)

Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet, Nemzeti alaptanterv, 2012.

https://ofi.oh.gov.hu/sites/default/files/attachments/mk_nat_20121.pdf (utolsó letöltés: 2025. 03. 04.)

Levelező szerző:

Győri-Karádi Réka

karadireka@gmail.com